قۇملدىڭ ماي كومىرىن جوعارى ونىمدىلىكپەن اشۋ، پايدالانۋ جوننده اقىل ـ كەڭەس سۇرادى

تيانشان باعامى

□ انار بۇلت \ شينجياڭ گازەتىنىڭ ءتىلشىسى ليۋ شياڭ

قۇمىل ـــ ەلىمىزدەگى ماي كومىر بايلىعى مولىنان شوعىرلانعان ءوڭىر.

ماي كومىر تەك كومىر عانا ەمەس، وتە ـ موتە، كومىر نەگىزىندەگى مۇناي ـ تابيعي گاز بايلىعى سانالادى. ونى جانار زات دەپ عانا قاراۋ توتەنشە وكىنىشتى. ەگەر ماي كومىر بايلىعىنىڭ "كومىر" قۇاتىن جوعارىلاتۋ جۇزەگە اسىتىن بولسا، وندا جوعارى دەڭگەيدە، كوپ نەگىزدى، تومەن كومىر قىشقىل گازدى اشۋدى، پايدالانۋدى ىلگەرىلەتۋ، ءسوز جوق، باسپ وتەتىن جول بولادى.

تاياۋدا شينجياڭ جۇڭگو عىلىم اكادەمياسىنىڭ كوپتەگەن اكادەميكتەرىن، قاتىستى سالالاردىڭ ايگىلى جوعارى مەكتەپتەردىڭ، عىلىمي زەرتتەۋ ورنىنداردىڭ ماماندارى ـ وقىمىستىلارىن، سونداي ـ اق كاسىپورىن ۇاكىلدەرىن ءبىر ارادا باس قوسىپ، قۇمىلدىڭ ماي كومىر بايلىعىنان جوعارى ونىمدىلىكپەن پايدالانۋ جوننده ەركىن، تەرەڭدەي تالقى ورىستەتىپ، شىكەرىلەي تەكسەرۋ ـ زەرتتەۋ جۇرگىزىپ، اۋتونوميالى رايوننىڭ "8 ءىرى كاسىپ سالاسى شوعىرى" قۇرىلىسىنا دەم بەرۋ، مەملەكەتتىك ەنەرگيا حاۋىپسىزدىگىن قامتاماسىز ەتۋ جوننده اقىل ـ كەڭەس بەرۋگە ۇسىنىس ەتتى.

تاعى ءبىر قارامايلى مۇناي الابىن قۇرعانمەن بارابار

كەڭ ماعىناداعى العاندا، كومىر مايىنىڭ ءونىم مولشەرى 7%تەن جوعارى كومىر بايلىعى تۇگەلدەي ماي كومىر دەپ اتالادى. ال قۇمىلداعى ماي كومىردىڭ كومىر مايى ءونىم مولشەرى ورتا ەسەپپەن 15% ـــ 10% ارالىعندا، ەڭ جوعارى بولعاندا 20%كە تايايدى، بۇل دۇنيە جۇزىندە سيرەك كەزدەسەتىن ەرەكشە مول ماي كومىر ءتۇرى.

قازىر قۇمىلدىڭ كومىر كاسىپ سالاسى نەگىزىنەن كومىردى سىرتقا تاسۋ، كومىر ەلەكتر، كومىردەن مەتانول ءوندىرۋدى نەگىز ەتەدى، از بولىگىن جىلۋدان ءدىراتىپ، ساپاسىن جوعارىلاتۋعا پايدالانادى، كاسىپ سالاسى تىزبەگى قىسقا، ەنەرگيا سارىپ ەتۋى جوعارى، ءونىمنىڭ قوسىمشا قۇنى تومەن بولىپ، نەگىزىنەن ءالى دە العاشقى شيكىزاتتى ساتۋ دەڭگەيىندە تۇر. قۇمىل قالاسىنىڭ ورنىناسار باستىعى لي جيانيۇڭ بۇكپەسىز تۇردە بىلاي دەدى: "قۇمىلدىڭ وزگەشە ماي كومىر بايلىعى باسىمدىعى ءالى تولىق ساۋلەلەندىرىلمەدى".

مۇنىڭ ىشىندە ساياساتتىق سەبەپتەر دە، كاسىپورىنداردىڭ وزىندىك مۇددەسى دە، ونان دا ماڭىزدىسى، تەحنيكالىق شەكتەمەلەر دە بار.

"قاراپايىمداستىرىپ ايتقاندا، ماي كومىردىڭ قۇرامىندا ماي مەن تابيعي گاز ءالى تولىق ايىرىلمادى". ەگەر وسى ءبىر ءبولىم مۇناي مەن تابيعي گازدى تەحنيكالىق تاسىلمەن الۋعا بولسا، بايلىق باسىمدىعىن كاسىپ سالاسى باسىمدىعىنا جانە ەكونوميكالىق باسىمدىققا اينالدىرۋعا بولاتىن ەدى"، ـ دەدى جۇڭگو عىلىم اكادەمياسىنىڭ اكادەميگى لي يادۇڭ.

كەزەكتە ەنەرگيادا قۇاتتى ەل قۇرۋدى جەدەلدەتۋدىڭ ستراتەگيالىق جاعدايىنا مەڭزەس، جۇڭگو عىلىم اكادەمياسىنىڭ اكادەميگى يۇي شۇحۇڭ بىلاي دەپ قارادى: جاڭالىق اشۋ ارقىلى داماۋعا دەم بەرۋ ستراتەگيالىق جانە شينجياڭدى عىلىم ـ تەحنيكا ارقىلى گۇلدەندىرۋ ستراتەگيالىق تاريحي ورايىن مەڭگەرۋ، قۇمىلدىڭ ماي كومىر بايلىعىن ۇيلەسىمدى اشىپ، پايدالانىپ، مۇناي مەن تابيعي گازدى نەگىزگى ءونىم ەتكەن ەرەكشە ماي كومىردى كادەگە جاراتۋدى ىلگەرىلەتۋ ـــ ەل ىشىندەگى مۇناي ـ تابيعي گازبەن قامداۋدى ارتتىرۋدىڭ، مۇناي مەن تابيعي گازدا سىرتقا يەك سۇيەۋ دەڭگەيىن باسەڭدەتۋ ـ دىڭ، مەملەكەتتىك ەنەرگيا حاۋىپسىزدىگىن قامتاماسىز ەتۋدىڭ ستراتەگيالىق بەتالىسى.

قۇمىل قالاسىنىڭ 2022 ـ جىلعى كومىر بايلىعى ءونىم مولشەرى 120 ميللىون تونناعا كەلگەن ءوندىرىس كولەمى بويىنشا ەسەپتەگەندە، ءار جىلى قۇمىلدا وندىرىلگەن كومىردىڭ قۇرامىندا عى تاس كومىر مايى بايلىعى 10 ميللىون تونناعا جەتەدى. مۇنان قاندايى قورىتىندى شعارۋعا بولادى؟ بۇل تاعى ءبىر قاراماي ـ لى مۇناي الابىن قۇرعانمەن بارابار.

شەشۋشى تەحنيكادا جاڭالىق اشۋدى جانە كاسىپ سالالاندىرىپ پايدالانۋدى ىلگەرىلەتۋ كەرەك

ادەتتەگى مۇناي ـ تابيعي گازبەن سالىستىرعاندا، ماي كومىر بايلىعىنداعى مۇناي ـ تابيعي گاز بايلىعىن اشۋ ءتاسىلى ۇقساماي دى، كومىردەگى مۇنايدى نەگىز ەتكەن بايلىقتى ەڭ جوعارى دەڭگەيدە الۋمەن بىرگە، كومىردى جاسىل، تومەن كومىر قىشقىل گازدى اشۋدى دا جۇزەگە اسىرۋ كەرەك. "جىلۋمەن ءدىراتۋدى ءبىر تۇلعالاندىرۋ تەحنيكاسى جارامدى داماۋ بەتالىس سانالادى، ونىڭ ونىمدىلىكتى جوعارىلاتىپ، كومىر قىشقىل گازىن ازايتۋىنىڭ كومەسكى كۇشى زور"، ـ دەدى شينجياڭ شۇانلي قورشاعان ورتانى قورعاۋ ەنەرگيا جارنا شەكتى سەرىكتەستىگىنىڭ باس ينجەنەرى چىن بۇنيڭ.

لي يادۇڭنىڭ قاراۋىنشا، ماي كومىردى جوعارى ونىمدىلىكپەن اشۋدا، پايدالانۋدا كومىر ماين جان ـ جاقتى پايدالانۋدىڭ ءونىمدى جولىن قاراستىرۋ تەنشە ماڭىزدى. "ەنىالمالى ەكونوميكا ۇلگىسىنە پايدالانىپ، تۇز حيميا ونەركاسىبى جانە كومىر حيميا ونەركاسىبىن بىرلەستىرىپ، حلور گازى جانە كومىر ماين تولىق رەاكسيالاستىرعاننان كەيىن، تاعى ءبىرسىپىرا ەنىالدىرۋ بارىسىنان وتكىزۋ ارقىلى قايتا تۇوندايتىن جوعارى ۇستەمە قۇندى حيميالىق ءونىم ءوندىرىپ شعارۋعا بولادى"، ـ دەدى لي يادۇڭ.

مەملەكەت ەنەرگيا توبىنىڭ ورنىناسار باس ينجەنەرى، قوسىمشا حيميا ونەركاسىپ سەرىكتەستىگىنىڭ القا باستىعى يان گوچۇن بىلاي دەپ ۇسىنىس بەردى: قۇمىلدا "كومىر، مۇناي ـ تابيعي گاز، ەلەكتر، حيميا" سىندى جاڭا ەنەرگيا جۇيەسىنەن ۇلگى كورسەتۋ رايونىن قۇرىپ، كومىردى سۇتەگىن قوسپ سۇيىلتۋ، كومىردى جىلۋمەن ءدىراتۋ، كومىردى جاناماليا سۇيىلتۋ، كومىردەن تابيعي گاز ايىرۋ سياقتى شەبەرلىك تەحنيكالاردى جان ـ جاقتى قولدانىپ، بازالاندىرىپ، شوعىرلاندىرىپ ۇلكەن باقشا رايونىن ورنالاستىرىپ، "كومىر الابىن" "مۇناي ـ تابيعي گاز الابىنا" اينالدىرۋ كەرەك.

كومىردەن تابيعي گاز الۋ وزىق تەحنيكاسىن اشۋ، كومىر حيميا ونەركاسىبى مەن جاڭا ەنەرگيانىڭ بايلانىستى داماۋى، كومىر نەگىزدى وزىق كومىرتەگى ماتەريالدارىن جاساۋ، تومەن سورتتى كومىردى جىلۋدا ءدىراتىپ جەڭىل ارەن جانە كومىرتەگى نەگىزدى ماتەريال جاساۋ... نەگىزگى نازارياني جانە جاڭا تەحنيكالىق نزدەنىستى ارقاۋ ەتىپ، ماماندار ءوز كاسىپ سالالارىنا بايلانىستىرىپ، ماي كومىردى جوعارى ونىمدىلىكپەن اشۋ، پايدالانۋ جوننده مول تۇسىنىك جاسادى.

"نازارياليق جاقتان العاندا، ماي كومىردى جوعارى ونىمدىلىكپەن اشۋدىڭ، پايدالانۋدىڭ جوسپار ـ جوباسى از ەمەس. دەگەنمەن ماي كومىردىڭ قالىپتاسۋىندا ەرەكشە گەولوگيالىق تاريحي وزگەرۋ بارىسى جانە گەولوگيالىق شارت ـ جاعداي بولادى، تۇرلىشە داۋىردە، تۇرلىشە وڭىردە، اۋەلى، ۇقساس داۋىردە ۇقساماعان كومىر قاباتىنىڭ بايلىق جاعدايىندا كورنەكتى پارىق ساقتالادى"، ـ دەدى يۇي شۇحۇڭ، ـ "سوندىقتان ناقتى اتقارۋ بارىسىندا اناعۇرلىم كوپ ناقتى فاكتورلاردى ويلاسۋ، قاتىستى شەبەرلىك تەحنيكاسىن اناعۇرلىم تەرەڭدەتۋ، كەمەلدەندىرۋ قاجەت".

تەحنيكادا جاڭالىق اشۋ تاجىريبەحادان ءوندىرىس جەلىسىنە جەتكەندە عانا، جاڭالىق اشۋدىڭ قۇنىن شىنىندە جۇزەگە اسىرۋعا بولادى.

تەحنيكالىق زەرتتەۋگە ءمان بەرۋمەن بىرگە، مۇنىڭ ءونىمدى تۇردە رەال وندىرگىش كۇشكە اينالاتىنى ـ اينالمايتىندىعىنا دا ءمان بەرۋ كەرەك. چىن بۇنيڭ: "عىلىم ـ تەحنيكا جەتىستىكتەرىن كادەگە جاراتۋ جانە كاسىپ سالالاندىرۋ دەڭگەيىن جوعارىلاتۋ جاعىندا دا كورنەكتى سەرپىلىسكە قول جەتكىزۋ كەرەك"، ـ دەدى.

ماڭىزدى فاكتورلار قامتاماسىزدىعىن كۇشەيتىپ، جوعارى ساپالى داماۋعا كۇش ـ قۋات توپتاۋ كەرەك

"اكادەميكتەردىڭ، مامانداردىڭ ماي كومىردەن پايدالانۋ مولشەرىن جوعارىلاتۋ، كوكس ماين جيناۋ مولشەرىن جوعارىلاتۋ، كوكس ماينىنىڭ جوعارى ۇستەمە قۇنىن مولايتۋ سياقتى جاقتاردىڭ دۇرىس كوزقاراسىن ءبىز دەن قويا زەرتتەۋگە، تياناقتاندىرۋعا ۇيىمداستىرامىز". لي جيانيۇڭ بىلاي دەدى: مەملەكەتتىك كومىردەن مۇناي جانە تابيعي گاز ايىرۋ ستراتەگيالىق بازاسىن، قۇمىل وسى زاماناعى ەنەرگيا جانە حيميا ونەركاسىپ كاسىپ سالاسىنان ۇلگى كورسەتۋ رايونىن اشۋ قۇرىلىسى ورايىنا بايلانىستىرىپ، كوپشىلىكتىڭ اقىل ـ پاراسات جەتىستىكتەرىن كادەگە جاراتۋ دەڭگەيىن جوعارىلاتۋ جاعىندا دا كورنەكتى سەرپىلىسكە قول جەتكىزۋ كەرەك"، ـ دەدى.